

Юридичні науки

УДК 347.97/.99

Хмиз Мар'яна Василівна

доктор філософії в галузі права

Львівський університет бізнесу та права

Хмыз Марьяна Васильевна

доктор философии в области права

Львовский университет бизнеса и права

Khmyz Mariana

PhD in Law

Lviv University of Business and Law

ORCID: 0000-0003-3553-8022

**СУСПІЛЬНА ДОВІРА ДО СУДУ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ
СУДОВОЇ ВЛАДИ**

**ОБЩЕСТВЕННОЕ ДОВЕРИЕ К СУДУ КАК ПОКАЗАТЕЛЬ
ЭФФЕКТИВНОСТИ СУДЕБНОЙ ВЛАСТИ**

**PUBLIC CONFIDENCE IN THE COURT AS AN INDICATOR OF THE
EFFECTIVENESS OF THE JUDICIARY**

Анотація. На основі вивчення теорії і дослідження судової практики України у статті розкрито деякі аспекти стосовно суспільної довіри до суду як показника ефективності судової влади, і на основі цього сформульовані відповідні висновки.

Ключові слова: *суддя, суд, судова влада, судова система, суспільна довіра до суду, ефективність судової влади.*

Аннотация. На основе изучения теории и исследования судебной практики Украины в статье раскрыты некоторые аспекты относительно общественного доверия к суду как показателя

ефективності судової влади, і на основі цього сформульовані відповідні висновки.

Ключевые слова: судья, суд, судебная власть, судебная система, общественное доверие к суду, эффективность судебной власти.

Summary. *Based on the study of the theory and research of the judicial practice of Ukraine, the article reveals some aspects regarding public confidence in the court as an indicator of the effectiveness of the judiciary, and on the basis of this, the appropriate conclusions are formulated.*

Key words: *judge, court, judiciary, judicial system, public confidence in the court, effectiveness of the judiciary.*

Важливою засадою здійснення правосуддя в Україні виступає довіра суспільства до органів судової гілки влади та їх представників. Проте, як показує практика, з кожним роком довіра суспільства до суду знижується під впливом низки чинників, серед яких – низький рівень якості здійснення правосуддя, затягування часу у розгляді судових справ, недотримання законності здійснення правосуддя, порушення вимог та стандартів здійснення правосуддя тощо. З метою усунення таких перешкод необхідно докорінно реформувати судову владу в Україні, а це, своєю чергою, дозволить підвищити рівень довіри суспільства та водночас формувати позитивне ставлення до суду і судової гілки влади загалом.

Отже, опираючись на особливу актуальність проблематики формування довіри суспільства до суду, це дослідження буде націлене на контексті представлення головних аспектів вирішення цієї проблематики.

Основні аспекти формування довіри суспільства до суду були та продовжують бути основою досліджень багатьох науковців та юристів-практиків, зокрема ґрунтовні дослідження у цьому напрямку проводять О. Волянська [1], М. Жернаков [2], Р. Куйбіда [2], М. Кобак [3], Л. Москвич

[4], В. Новоселова [5], І. Підкуркова [1], М. Середа [2], С. Шелест [6], О. Щербанюк [7] та інші.

З огляду на важливість проблематики формування довіри суспільства до суду, не розкритими виступають такі питання з точки зору ефективності здійснення правосуддя суддями у судах, на основі яких формується довіра суспільства до суду.

В. Новоселова [5] стверджує, що підвищити довіру громадян до діяльності органів судової гілки влади можна за рахунок проведення реформи у цій сфері державної влади. Проте у такому контексті виникає питання виокремлення критеріїв, за якими можна буде оцінити рівень довіри громадян до діяльності органів судової гілки влади за результатами проведення такої реформи.

Так, визначення рівня довіри громадян до діяльності органів судової гілки влади повинно виходити із таких критеріїв як: прозорість здійснення правосуддя суддями; рівень професіоналізму і кваліфікованості суддів; оптимальність термінів розгляду судових справ і ухвалення за ними законних та справедливих судових рішень; рівень якості ухвалених судових рішень; рівень доступності громадян до рішень, ухвалених судом, тобто всі рішення повинні бути доступними для громадян у базі Єдиного державного реєстру судових рішень; рівень доступності кожного до правосуддя; передбачуваність можливих результатів ухвалення судового рішення у відповідності до рішень, які вже ухвалювались за результатами розгляду подібних судових справ [5].

Важливе значення на підвищення рівня довіри до органів судової гілки влади і до судів та суддів зокрема має доступність кожного пересічного громадянина до послуг, які надаються органами судової гілки влади. Тобто кожному громадянину має забезпечуватись право звертатись за потреби до суду, при чому у такому праві йому немає бути відмовлено [5].

Науковець Л. Москвич [4] наголошує, що довіра суспільства до суду виступає одним із ключових показників ефективності діяльності органів судової гілки влади та ефективності здійснення ними правосуддя. Перед органами судової гілки влади лежить одне із ключових завдань – це здобуття належного рівня довіри у суспільстві до їх діяльності, а також підвищення рівня авторитетності суду і суддів. Л. Москвич, досліджуючи проблематику підвищення рівня довіри громадян до органів судової гілки влади, стверджує, що проведення судової реформи насамперед має бути націлене на зазначені вище аспекти.

Окрім того, важливими засадами підвищення рівня довіри до судової системи виступають [4]: а) незалежність судової гілки влади та судів і суддів зокрема; б) авторитетність судової гілки влади у суспільстві; в) рівень соціальної відповідальності судової гілки влади, який відображається через високу якість ухвалення судових рішень за результатами розгляду судових справ.

Свою думку щодо формування у суспільстві довіри до суду з практичної точки зору також виголошує член Вищої ради правосуддя С. Шелест [6]. Так, С. Шелест наголошує, що низький рівень довіри до суду у суспільстві сформувався під впливом низького рівня довіри серед громадян до інших органів державної влади.

З огляду на такі твердження, необхідно відзначити, що відновити рівень довіри суспільства до органів судової гілки влади досить важко. Над вирішенням цієї проблеми слід працювати. Серед основних заходів, які дозволять підвищити рівень довіри громадян до органів судової гілки влади є проведення судової реформи. Завдяки такій реформі можна докорінно змінити та суттєво покращити діяльність системи правосуддя, подолати прояви корупції та знизити корупційні ризики, у повній мірі забезпечити дотримання принципів законності і верховенства права у контексті здійснення правосуддя.

Науковці О. Волянська та І. Підкурна [1] стверджують, що довіра до суду формується у контексті формування довіри до органів публічної влади. Окрім того, вчені наголошують на тому, що довіра до суду це не рівень сприйняття громадянами правосуддя, у відповідності до чого вони намагаються захищати свої права в суді. З огляду на таке твердження, довіра до суду як індикаторний показник являє собою не що інше як судовий досвід особи, права якої захищались у суді. Довіра до правосуддя формується у свідомості кожного громадянина, що вже був учасником судового процесу, у якому захищались його права та свободи.

М. Кобак [3] зазначає, що ключовою умовою проведення ефективної судової реформи виступає відновлення довіри до суду і усієї системи правосуддя в Україні. Своєю чергою, відновити довіру суспільства до суду можна за рахунок координованої та взаємоузгодженої діяльності усіх трьох гілок державної влади, тобто судової гілки влади, законодавчої гілки влади та виконавчої гілки влади.

Така взаємодія між гілками влади дозволить судам на чолі із судьями оперативно, професійно, законно та відкрито здійснювати правосуддя, якісно та у законному порядку розглядати судові справи і ухвалювати за нами законні, виважені судові рішення. Окрім таких засад, підвищити рівень довіри суспільства до суду і органів судової гілки влади допоможе впровадження у законодавчу практику України міжнародних, зокрема європейських стандартів забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Науковець О. Щербанюк [7] дотримується думки, що основою формування довіри суспільства до суду виступає позитивний імідж органів судової гілки влади, у тому числі судів та суддів. Суд, будучи публічним органом державної влади, повинен характеризуватися масовою свідомістю. Своєю чергою, імідж органів судової гілки влади має будуватись на

переконаннях громадян і суспільства в цілому, які поступово формуються через непорушні правові та моральні цінності.

Імідж органів судової гілки влади не має вичерпуватись юридичним змістом, оскільки він характеризує зовнішнє бачення суспільства щодо того, якою є система правосуддя. Імідж органів судової гілки влади та судів зокрема формується через ділові та моральні якості представників цих органів, тобто через суддів, працівників суду тощо [7].

Для того, щоб у громадян формувалося позитивне ставлення до судової системи необхідно насамперед здійснювати правосуддя таким чином, щоб воно було доволі зрозуміле суспільству, а також неодмінно було відкритим для кожного з метою забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів [7].

У Звіті «Ставлення громадян України до судової системи» [8], зробленому за результатами дослідження Громадської організації Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова зазначено, що найбільше судді у контексті винесення судового рішення керуються власною вигодою, зокрема тією, яка може бути ними отримана внаслідок ухвалення ними незаконного судового рішення. Такої позиції дотримуються понад 33% опитаних респондентів. Про те, що закон виступає основним елементом, яким керуються судді у контексті ухвалення судового рішення, зазначають менше 15% опитаних респондентів, при чому з кожним роком такої думки дотримується все менша кількість громадян.

Враховуючи проведення судової реформи в Україні, довіру до того, що вона дозволить значно удосконалити діяльність органів судової гілки, висловили понад 12 % опитаних респондентів, при чому рівень довіри серед суспільства до такої реформи зростає. Водночас позицію, що судова реформа швидше сприятиме, аніж не сприятиме удосконаленню діяльності органів судової гілки влади, висловили понад 26% опитаних респондентів.

Понад 20% опитаних респондентів ствердили, що довіра до органів судової гілки влади, і до суду та суддів зокрема формується не під впливом судової реформи [8].

На питання про те, які кроки судової реформи суттєво впливають на формування довіри громадян до судової гілки влади, то понад 30% опитаних респондентів зазначили, що це зрозумілість і відкритість судових процесів, а також розширена відкритість суддів у взаємовідносинах із громадськістю [8].

У контексті розкриття особливостей формування довіри суспільства до суду, необхідно звернути увагу ще на одне дослідження, яке розкриває низку чинників впливу на зниження довіри громадян і суспільства в цілому до суду. Так, акцентуючи увагу на дослідженні, проведеному Центром економічної стратегії, під назвою «Інструменти зміцнення довіри до суду в Україні» [2] і під керівництвом Р. Куйбіди, М. Жернакова та М. Середи, основним чинником, який понижує рівень довіри громадян до судів в Україні, є загалом низький рівень довіри до діяльності усіх органів державної влади.

Доволі високий потенціал щодо посилення рівня довіри до суду в Україні полягає у тому, що користувачі послуг судів, на відміну від тих осіб, які не користувались такими послугами, у більшій мірі довіряють судам.

Визначальну роль у підвищенні рівня довіри громадян та суспільства в цілому до органів судової гілки влади відіграють сучасні інформаційні технології, ефективне впровадження яких у судочинство дозволяє оптимально пришвидшити обіг інформації. За таких умов знижується рівень зриву судових засідань, що у наслідку дозволяє належним чином розглянути судові справи та ухвалити законні судові рішення [2].

Разом з тим, необхідно наголосити, що довіра до суду формується на основі авторитетності осіб, тобто суддів, які надають судові послуги.

Опираючись на таке твердження, в Україні доволі вагомим залишається питання очищення і оновлення суддівського корпусу з метою підвищення авторитетності судової гілки влади та зміцнення довіри до неї як зі сторони громадян, так і суспільства в цілому.

Акцентуючи увагу на аспектах ефективності здійснення правосуддя, потрібно зауважити і те, що основною проблемою зниження довіри до суду виступає надмірна навантаженість на суддів, та водночас недостатність суддів, через що недостатньо заповненими є вакантні місця судьями. За таких умов дещо порушується термін розгляду судових справ і ухвалення за ними судових рішень.

Отже, в результаті аналізу наукових праць і джерел [1–8] встановлено, що довіра суспільства до суду – це одна із головних засад здійснення ним правосуддя. Визначено, що в Україні прослідковується доволі низький рівень довіри до органів судової гілки влади та до суддів і судів зокрема. З'ясовано, що для того, щоб підвищити рівень довіри суспільства до суду та суддів і органів судової гілки влади загалом, необхідно провести судову реформу.

Визначено, що важливими критеріями, на основі яких будується довіра суспільства до органів судової гілки влади, є прозорість здійснення правосуддя, високий рівень професіоналізму і кваліфікованості суддів, належні строки розгляду судових справ і ухвалення за такими справами законних і справедливих судових рішень, доступність кожного громадянина до судових послуг тощо.

Література

1. Волянська О. В., Підкуркова І. В. Довіра до суду як чинник довіри до публічної влади: міжнародний та національний виміри // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Політологія. 2018. № 2. С. 151–165. URL:

- http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnuuaup_2018_2_14 (дата звертання: 01.06.2021 р.).
2. Куйбіда Р., Жернаков М. Серода М. Інструменти зміцнення довіри до суду в Україні: аналітична записка / Центр економічної стратегії, 2019. URL: <https://ces.org.ua/justice-trust/> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
 3. Кобак М. В. Відновлення довіри суспільства до суду як необхідна умова реформування судоустрою // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2016. Вип. 2(3). С. 76–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_jur_2016_2%283%29__19 (дата звертання: 01.06.2021 р.).
 4. Москвич Л. М. Суспільна довіра до суду як показник ефективності судової влади // Вісник Верховного Суду України. 2011. № 2(126). С. 25–30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2011_2_7 (дата звертання: 01.06.2021 р.).
 5. Новоселова В. Індекс довіри до судової влади в Україні: поняття й критерії // Jurnalul juridic național: teorie și practică. 2016. № 6, ч. 2. С. 12–15. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/6/part_2/3.pdf (дата звертання: 01.06.2021 р.).
 6. Шелест С. Довіра до суду: міфи і реальність // Укрінформ, 28.12.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3162349-dovira-do-sudu-mifi-i-realnist.html> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
 7. Щербанюк О. В. Позитивний імідж судової влади як основа довіри до суду. Творчий шлях вченого: до 80-річчя професора В. В. Долежана: Матер. кругл. столу / МОН України, НУ «ОЮА». Одеса: Юридична література, 2018. С. 103–105. URL: <http://hdl.handle.net/11300/9914> (дата звертання: 01.06.2021 р.).
 8. Ставлення громадян України до судової системи: Звіт за результатами дослідження Громадської організації Українського центру економічних і

політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Київ, 2020. URL:
<https://rm.coe.int/zvitsud2020/1680a0c2d7> (дата звертання: 01.06.2021 р.).